

СУЧАСНИЙ ШЕДЕВР УКРАЇНСЬКОЇ КНИЖКИ

Рецензія на: Ярослав Стешенко: епістолярний монолог.

Упорядник Євген Пшеничний. (Дрогобич: Коло, 2020), 440.

ISBN 978-617-642-444-4

MODERN MASTERPIECE OF UKRAINIAN BOOK

The Review of: *Yaroslav Steshenko: Epistolary Monologue.* Compiled

by Yevhen Pshenichny. (Drohobyh: Kolo, 2020), 440.

ISBN 978-617-642-444-4

Почнемо з анотації упорядника:

У виданні вперше публікуються листи бібліографа, книгознавця, колекціонера Ярослава Стешенка, у яких йдеться про його творчі плани, а також про події в культурному житті України 20–30-х років ХХ ст.

Здається – одне речення, але яку воно має інформативну силу! І хоч прізвище *Стешенко* мало би бути відомо усім освіченим людям України – батько Ярослава, відомий письменник, активний діяч Центральної Ради, міністр освіти УНР Іван Стешенко, зять Михайла Старицького, чоловік його дочки Оксани, на жаль, при сучасних знаннях так званої маси “університетів” України, які ще недавно були технікумами або й профтехучилищами, маю великі сумніви, що багатьох із сьогоднішніх українських обивателів і випускників з їхніми дипломами чув це прізвище. Бо сучасні українці читають навіть за оптимістичними обрахунками принаймні в 20 разів менше та й купують десь таки менше в понад 20 разів книжок від німців. Тому такими мізерними накладами бачать світ унікальні книжки, вмирає українська періодика, а рівень особливо вищої освіти скочується до позему. Тому опам’ятаймося, українці, рішуче розпочнімо нещадну боротьбу з халтурою в освіті, обираймо до влади освічених і відданих своїй справі державних керівників, бо при нинішній ситуації в Україні ми можемо просто скотитися в моральну і економічно прірву.

І щоб не було пізно!

* * *

Почавши з невеселої оцінки назагал низького рівня освіченості нації, перейдемо до рецензованої книжки. Те, над чим працював багато років один з найавторитетніших книгознавців України Євген Пшеничний, а зреалізувало видавництво “Коло” у Дрогобичі під орудою Миколи Походжая, просто вражає. Наповнення книжки з листуванням Ярослава Стешенка (1904–1939) – насамперед відображають епоху Української революції (частково), оскільки в 1917 р. йому було лише 13 років. Та й врешті, на час смерті цьому представникові шляхетного українського роду, заледве виповнилося 35 років, а

на той час він вже був одним з видатних українських культурологів та книгознавців. Його покоління, коли його представники були українськими інтелігентами або просто українськими патріотами, нещадний більшовицько-російський окупант розстрілював у застінках кривавих ЧК-ГПУ-НКВД-МГБ-КГБ і гноїв та добивав у концтаборах ГУЛагу. Оце історичне тло для малознайомого з історією України кривавого ХХ ст. Є. Пшеничний дохідливо й коротко виписав на с. 3–9 в розділі під назвою “Трохи історії”.

Біографічний розділ про героя цієї книжки має назву “Ярко, Ярослав, Ярослав Іванович...” с. 11–74. І хай вона не така вже великосяжна, це, по суті, монографічна студія про нього. І навряд, чи чогось подібного ми дочекаємось навіть у ближчому чи дальшому майбутньому.

До кого писав Ярослав Стешенко і що з цього епістолярію репрезентовано в рецензованому виданні? Отже, маємо шість листів до Левка Юстимовича Биковського, 44 листи до Івана Івановича Кривецького, 19 листів до Володимира Вікторовича Дорошенка, п’ять – до Федора Людвиговича Ернста, 23 – до російського книгознавця Бориса Михайловича Чистякова. При чому перед початком епістол перед підрозділами, де їх подано, опубліковано ще й біограми тих, кому їх адресовано – портрети й, по можливості, їхні екслібриси. Окрім того упорядник віднайшов та опублікував два листи Ярослава до рідних з бухти Нагаєво, Стрілка, від 14 жовтня 1937 р., та з Колими, від 8 червня 1938 р.

Книжка має також археографічні коментарі до кожного з листів, перелік ілюстрацій, іменний покажчик, перелік деяких скорочень – словом, все зроблено за найвищими канонами публікації наукових видань.

До особливих цінностей книжки належить: *по-перше*, фактично хроніка розгортання книгознавчих студій на Наддніпрянщині та Галичині, з цікавими запитами до російського бібліолога Б. Чистякова; *по-друге*, ми маємо динаміку та багато історичних фактів з історії такої видатної інституції, як Український Науковий Інститут Книги (УНІК), де працював Я. Стешенко; *по-третє*, маємо цікаві, хай і суб’єктивні, характеристики-світлини, які подано і в листах, і в документах, врешті – і у фундаментальній біографічній студії упорядника Є. Пшеничного. Треба також підкреслити, яке місце займала діяльність УНІК у контексті розвитку бібліології в європейському масштабі. Як свідчать найавторитетніші книгознавці сучасності Ярослав Ісаєвич, Галина Ковальчук, Любов Дубровіна УНІК в Києві тоді розробляв такі наукові проблеми, які були піонерськими не лише в європейському, а й у світовому вимірах.

І ще один штрих щодо історії УНІК, стосунків між його співробітниками. Як відомо, цю інституцію очолював книгознавець Юр Меженко (Юрій Олексійович Іванов), що має непересічні заслуги як один з найвидатніших організаторів української бібліології. Тому вкрай дивним є конфлікт цього вже й тоді маститого вченого зі своїм молодим, але дуже талановитим працівником Я. Стешенком. І хоч, аналізуючи непорозуміння між цими непересічними особистостями, можна дійти однозначного висновку: не мав рації ні один, ні другий, Ю. Меженко, як керівник,

мав би бути вищим, ніж ті непорозуміння, належно оцінити запального юнака, що виховувався в шляхетній родині та не доводити до того, що Ярослав врешті покинув УНІК, де міг ще багато чого і досягти, і напрацювати.

* * *

Кілька слів про художнє оформлення книжки та її поліграфію.

Задум фахового бібліолога-упорядника був зреалізований повністю й у належному рівні. Судіть самі: дизайн суперобкладинки виконано за мотивом журналу “Зори” роботи Георгія Нарбута: на авантажурі поміщено екслібрис Ярослава Стешенка роботи Василя Кричевського; на фронтисписі – портрет Я. Стешенка роботи талановитого харківського художника Михайла Глуценка. Макет Олега Дячка вражає: за книгоманською традицією і портрет на фронтисписі та фотографії тієї епохи надруковано окремо, а потім уклеєно вручну на відповідні аркуші-шмуцтитуди, причому ці шмуцтитуди на іншому сорті і кольорі паперу. Факсимільно відтворені: Трудовий список Я. Стешенка – унікальний документ, тодішня трудова книжка, бланк якої надруковано в Харкові 1929 р, запрошення від Українського Бібліологічного Товариства стати дійсним членом цієї організації, датоване 5.12.1928 р; а також обкладинки та титульні аркуші рідкісних книжок та періодиків того часу: Сергій Маслов (серія “Українська бібліотека”), худ. А. Серєда К., 1927; Ярослав Стешенко. *Українська книга в Росії 1798–1916* (палітурка й три наступні аркуші його бібліографічної праці); обкладинка журналу *Українське Книгознавство*, зб., 1 (Подебради, травень, 1922); обкладинка журналу КНИГА: неперіодичний бібліографічний орган об’єднання українських видавців (редактор Д. Антонович, Відень-Київ, ч.1, грудень, 1921); обкладинка журналу *Бібліологічні Вісти*, ювілейний випуск до 350-річчя українського друку, худ. В. Кричевський; обкладинка, авантажури і титул першого тому *Українська Книга: Труды УНІК*, худ. В. Кричевський і тут таки – обкладинка журналу *Стара Україна*, випуск, присвячений 350-літтю українського друку (редактор І. Кревецький, Львів, 1924); обкладинка книжки *Золоті Ворота. Історія Січових Стрільців*, худ. П. Ковжун; обкладинка журналу *Українське Мистецтво*, Львів, ч.1 (худ. А. Коверко) та ч. 2 (худ. Р. Лісовський); обкладинка книжки *Каталог ювілейної виставки українського друкарства*, видання УНІК, укладач проф. В. Маслов; обкладинка роботи С. Гординського, титульний аркуш і фрагмент з коректорського примірника нарису І. Крушельницького *Екслібрис* та обкладинка нарису цього ж автора *Георгій Нарбут*; обкладинка книжки Кароля Бадецького *Wodne znaki*; обкладинка збірника *Екслібрис*, (АНУМ, 1932) та книжки В. Віттига *EX-LIBRIS’v bibliotek polskich XVII I XVIII wieku* (1903); обкладинка та титульний аркуш журналу *Зори*, ч. 1, чомусь російською мовою! (на ньому видання припинилося, худ. Г. Нарбут) та обкладинка журналу *Гербовъ*, Санкт-Петербург, квітень 1914 (худ. Г. Нарбут); титульний аркуш *Альманах библиофила*, видавець Ленінградське товариство бібліофілів

(худ. Л. Хижинський); обкладинка XIII-го випуску *Летопись Ленинградского общества эклибристов* (1931); унікальні екслібри, належні Я. Стешенкові та з його колекції, і, повторюся, низка сімейних світлин та його друзів й сучасників.

Рецензент подає перелік усіх наведених обкладинок і титулів, відтворених у виданні, оскільки ці книжки та часописи є вкрай рідкісними, а кому є потреба з ними ознайомитися, може використати саме цю книжку – упорядник над нею працював не один рік, об'їздивши та обстеживши бібліотеки та архіви не лише з України, а й з поза її меж.

Але рецензент, окрім похвал, мав би віднайти в рецензованій праці й недоліки. На с. 31 опубліковане унікальну архівну світлину квадриги видатних книгознавців Наддніпрянщини 20-х років. Під світлиною напис: *справа наліво* Ярослав Стешенко, Сергій Маслов, Юрій Меженко та Федір Ернст. Натомість, в тексті, на тій самій сторінці написано без вказівки, з котрого боку (очевидно, *зліва*): Федір Ернст, Микола Іванченко, Сергій Маслов і Ярослав Стешенко. Зрозуміло, що сидять Ф. Ернст та С. Маслов, крайній справа – Я. Стешенко. Крайнім зліва є, найімовірніше, таки Микола Іванченко. Правда, такий дрібний недогляд не може применшити аж ніяк вагомості книжки для історії українського книгодрукування.

* * *

Про цю книжку можна писати дуже і дуже багато. Найкраще буде, коли ним зацікавляться особи, котрі є або професійними, бібліотекарями, істориками книгознавцями, або книгоманами й колекціонерами. Але про яке зацікавлення може йти мова, коли наклад видання всього 300 примірників на всьому Україну (плюс 10 нумерованих колекційних примірників у твердій оправі). Не хочеться закінчувати на мінорі, але, мабуть, нема іншої ради, як не сказати: “Владо українська! Коли ти по-справжньому почнеш захищати українську книжку, періодику у друкованому вигляді? Коли ти зрозумієш, що за ідеологію, врешті, треба платити, а українську культуру, національну ідею поширювати на всю планету?”.

Богдан ЯКИМОВИЧ
Львівський національний університет імені Івана Франка
Bohdan YAKYMOVYCH
Ivan Franko National University of Lviv
e-mail: b.yakymovych@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-1597-1128

